

OPONENTNÍ POSUDEK

na disertační práci pana Mgr. Jiřího Hempla: Cesta k vnitřní svobodě člověka dle Evagria a Jana Kasiána (Cesta k celistvému uzdravení člověka), Praha, 2016.

Cíl předloženého spisu o rozsahu 253 stran je obsažen v jeho názvu. Na příkladu mnišské a pravoslavné tradice autor dokládá propojení mezi duchovní, duševní a tělesnou dimenzí člověka, včetně jeho duchovního a terapeutického vedení, a to i aktuálně - ve vztahu k dnešní době. Využívá zejména v literatuře uváděné mnišské asketické zkušenosti Evagria z Pontu a Jana Kasiána. A budiž hned na začátku posouzení sděleno, že cíl disertační práce byl z mého (psychologického a psychoterapeutického) pohledu splněn.

Disertační spis začíná Úvodem, jemuž předchází seznam používaných Zkratk. Vlastní práci autor rozčlenil do sedmi kapitol, z nichž každá je dále členěna, ukončena je pak Závěrem, společným věcným a jmenným Rejstříkem, seznamem použitých Pramenů, literaturou a dalšími odbornými zdroji. Zcela nakonec se nalézá souhrn v angličtině – Summary.

Zestručněný obsah práce:

Prvá kapitola: Historický úvod obsahuje části týkající se egyptského mnišství (včetně vymezení pojmu mnich a podstaty mnišství), nalezneme zde vlivy působící na vývoj mnišství (např. askeze, filozofické předpoklady, biblický pohled). Zvláštní pozornost je zde věnována Evagriovi a Janu Kasiánovi, jejich vzájemnému vztahu a literární tvorbě.

Druhá kapitola: Antropologie se vyrovnává s klíčovými antropologickými tématy již z pohledu Evagria a Jana Kasiána. Diskutována je m.j. otázka podstaty celistvého zdraví lidského jedince, role Božího obrazu u obou myslitelů, otázka sjednocení člověka s Bohem. Zvláštní pozornost autor věnuje problematice duchovního centra člověka, nauce o duši a vztahu mezi duchovní a tělesnou stránkou lidského jedince v pohledu obou mnichů.

Třetí kapitola: Vášnivý stav člověka podrobněji pojednává o tomto ohnisku duchovní nestability člověka. V kapitole je zmíněný jev důkladně charakterizován a obsahuje i pojetí vášnivosti u Evagria a Jana Kasiána. Závěrem pak autor popisuje důsledky tohoto neblahého stavu – démonské působení, negativní myšlenky a ochromení noetické funkce člověka, mající za následek destrukci jeho celistvosti.

Čtvrtá kapitola: Typologie vášnivého stavu nám přibližuje a charakterizuje vášnivé stavy jednotlivých duševních mohutností včetně jejich příslušných projevů. Patří sem patologie jednotlivých hnutí duše (např. některý smutek, nebo hněv, zapomínání na Boha). Evagrius a Jan Kasián rozlišují osm základních duchovních nemocí: nestřídmost, smilstvo, lakomství, hněv, smutek, akéidii, marnou slávu a pýchu. Pro duševní stav jsou podstatné volní rozhodování člověka a jeho sebeovládání.

Pátá kapitola: Terapie pouštních Otců – v kapitole se dovídáme, že základem terapie je asketický (uměřený, vyrovnaný, střídavý, přirozený) životní styl, ideovým východiskem pak křesťanské učení, odvozené od Ježíše Krista. Autor nás seznamuje se základními principy (a postupy) terapie dle obou myslitelů. Předpokladem účinnosti terapie je vnitřní nastavení jedince, konkrétně jeho pobyt v ústraní, nejlépe o samotě (hésychia) a postupné zřikání se všeho pozemského, viditelného. Zdůrazněna je vláda nad vlastní tělesnou přirozeností. Kapitola nás seznamuje i s terapií jednotlivých vášní (nestřídmost, smilstvo, lakomství ad.). Je zdůrazněno, že v terapii má hlavní a poslední slovo Bůh.

Šestá kapitola: Obnovený stav nás poučuje o tom, co získáváme prostřednictvím úspěšné terapie, konkrétně bezvášnivý stav duše a čisté srdce. Teprve pak může nastat naše sjednocení s Bohem. Podrobněji je pojednáno o pojmu apatheia a čistotě srdce, jež je jiným vyjádřením duchovní vyzrálosti. Pozornost je věnována i pojmu gnósis, a to v křesťanské i nekřesťanské tradici. Proces terapie se uskutečňuje především rozhovory s duchovním otcem – terapeutem. Jeho

role spočívá ve vedení, poučování, popř. ve výkladu Písma, dovídáme se o zjišťování anamnézy, práci s myšlenkami ad.

Sedmá kapitola: Praxe pouštních Otců a dnešní doba obsahuje následující hlavní části – životní styl (reflexe), celistvé zdraví s ohledem na tělesnost, léčba dle Otců, současné humanitní vědy a pravoslavná ortodoxní psychoterapie. Duševní život je vnímán jako vyjádření duchovního aspektu lidské osobnosti, přičemž antropologickým východiskem je především vztah člověka k Bohu. Předmětem ortodoxní terapie nejsou patologické anomálie, nýbrž hledání cesty k řešení existenciálních problémů lidského života, jejím cílem pak obnova duchovní stability člověka a jeho theocentrické podstaty.

Při hodnocení disertačního spisu pana Mgr. Jiřího Hempla bych nejdříve rád vyzdvihl autorův zásadní důraz na kvalitu, která je v pohledu naší křesťanské tradice cílem i duchovní terapie, a tou je ideální požadavek po sjednocení lidského jedince s Bohem (theóse). Prochází celým spisem a je vyjádřen i zápasem o lidskou svobodu, přirozenost a vztah k druhému ve významu agapé.

Z psychologického a psychoterapeutického pohledu je hlavním přínosem posuzované disertační práce skutečnost, že tematizuje a analyzuje celistvost lidské bytosti, tedy propojenost (jednotu) stránky duchovní, duševní a tělesné. Na příkladu zkušeností a praxe pouštních Otců přistupuje autor k lidskému nitru a věnuje se možnostem aktualizace těchto poznatků v dnešní době – zejména pokud jde o pomoc při řešení existenciálních problémů lidského jedince. Důležité je také zjištění a myšlenka, že hodnotová orientace člověka spoluurčuje jeho život ve zdraví i v nemoci a může se stát i specifickou příčinou zdravotních obtíží. Proto je příspěvek duchovních v péči o člověka tak významný, často nezastupitelný. To je v disertaci jasně řečeno a vyargumentováno.

Osobně si také zvláště cením té části práce, v níž se autor zabývá tím, kdo může vést duchovní terapii a také nezbytností (psychoterapeuticky řečeno) supervize. Náročnost a opatrnost je zde zcela na místě, neboť nekvalifikovanost (dobrá vůle, případně sebevědomí, nerozhodují) může druhého poškodit.

Úkolem oponenta je být k posuzované práci kritický a zaujmout k ní tedy kritické stanovisko. V této souvislosti si dovoluji upozornit, že autorovo hodnocení psychologie a psychoterapie není vždy zcela na místě. Konkrétně: psychologie a psychoterapie jako celek, jejich teorie a praxe, nejsou pouze redukcionistické a opomíjející duchovní stránku člověka. Zde je třeba diferencovat. Výhrada nepřiměřeného zjednodušování jistě platí, jak autor správně uvádí, v případech, jimiž se on sám ve spise zabývá (např. hlubinnými směry včetně tradiční psychoanalýzy), avšak jsou psychologické a psychoterapeutické přístupy, obsahující i duchovní dimenzi a hodnoty. Mám na mysli např. daseinsanalýzu a některé humanistické a transpersonální směry. Můžeme být k nim z křesťanské pozice kritičtí (např. silná inspirace východními náboženskými a myšlenkovými směry), ovšem nelze jim upřít tematizaci a zájem o duchovní hledisko a vyšší hodnoty. Tato stránka člověka je pěstována a rozvíjena i celou řadou psychoterapeutických technik – kupříkladu receptivní muzikoterapii, meditací. Upozorňuji, že také současné paradigma medicíny je biopsychosociální, obohacené o duchovní a ekologickou dimenzi, což zdůrazňuji. Proto na všech lékařských fakultách v České republice je vyučována lékařská psychologie, psychoterapie a lékařská etika (event. bioetika). V nemocnicích se setkáváme s nemocničními kaplany, etické komise se ve zdravotnictví staly samozřejmostí, apod.

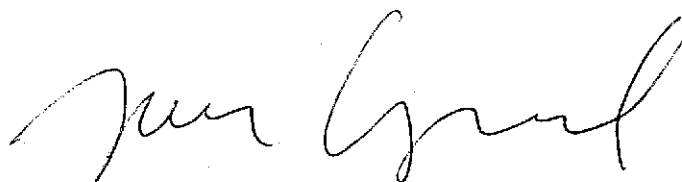
Po stránce formální je práce pečlivě vypracována a napsána velmi pěknou češtinou. Členění je přehledné, jednotlivé části na sebe logicky navazují, citováno a odkazováno je dle obecně zavedených pravidel. Mírné nedostatky – např. písarské chyby (s. 168 dole) lze při rozsahu spisu tolerovat a nikterak jeho úroveň nesnižují. Celkově převládá teologická, spirituální, patristická dimenze, která je doplňována stránkou psychologickou a psychoterapeutickou.

Po stránce obsahové rád konstatuji, že autor má v oblasti, jež je předmětem jeho disertační práce interdisciplinárního charakteru, rozsáhlé a hluboké znalosti. Jeho analytické, srovnávací a kritické myšlení je rozvinuté, pojmová práce příkladná. Je zřejmé, že se tématům věnuje dlouhodobě, systematicky, kontinuálně, autorovy závěry jsou vyargumentované, přesvědčivé a pro psychologii a psychoterapii přínosné - přinášející nové poznatky.

V rámci obhajoby disertační práce navrhuji, aby se pan Mgr. Jiří Hempl věnoval v souvislosti s tématy židovskému mysliteli Martinu Buberovi (vztahovost, židovská mystika), dále pak problematice psychospirituální krize a tzv. jeruzalémskému syndromu.

Závěr oponentního posudku: předložený disertační spis panem Mgr. Jiřím Hemplem podle mého názoru plně a ve všech směrech odpovídá požadavkům, kladeným na disertační práce. Autor prokázal schopnost samostatné vědecké práce, výsledky disertačního spisu jsou pro psychologii a psychoterapii přínosné, přinášející nové poznatky.

Doporučuji, aby bylo dále pokračováno v řízení a panu Mgr. Jiřímu Hemplovi udělen titul Th.D.

V Praze, 3.5. 2016

prof. PhDr. Jan Vymětal
Ústav pro humanitní studia v lékařství
1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Karlovo nám. 40
128 00 Praha 2

